

Ewelina Zarosa

Wspólnie odrobiona lekcja...

Rocznik Kolbuszowski 13, 253-256

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wspólnie odrobiona lekcja...
[Recenzja]: *Zarządzanie miejscami wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w Polsce i w Norwegii*, red. Jacek Puchła, Kraków 2011, Międzynarodowe Centrum Kultury Kraków, ss. 488, ISBN 978-83-89273-82-6

Odkrycie wartości dóbr kultury dla kształtowania tożsamości współczesne pokolenie ma już za sobą, czego wyrazem jest inicjatywa społeczności międzynarodowej na rzecz ochrony zabytków w postaci Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO. Pozostaje problem, jak radzić sobie z tym w praktyce? Okazuje się, że pozytywne przejście skomplikowanych procedur, zwieńczone sukcesem wpisania obiektu na upragnioną Listę, to dopiero początek długiej drogi. Uzyskanie uprzywilejowanego statusu inicjuje zupełnie nową sytuację, wymagającą trwania w swoistym paradoksie. Z jednej strony trzeba utrzymać w nienaruszonym stanie dziedzictwo, z drugiej zapewnić jego dostępność, co wiąże się z nieuniknioną zmianą. Poruszanie się między tymi skrajnościami rodzi konkretne problemy. Jednym z ważniejszych jest masowa turystyka i związane z nią zagrożenie „zadeptywania” dziedzictwa. Problem komercjalizacji i ekonomizacji dóbr kultury staje się coraz bardziej realny. Zachowanie autentyczności miejsca z jednoczesną modernizacją jego otoczenia i dostosowaniem go do wymogów masowej turystyki wydaje się niezwykle trudne. Kreatywne rozwiązanie pojawiających się trudności może jednak stać się szansą dla regionu i każdego, kto widzi potrzebę osobistego „spotkania” z zabytkami.

Kłopotliwe pytanie: jesteście na Liście i co dalej? wyznacza zawartość treściową książki. Od strony formalnej jest ona zbiorem dwujęzycznych (polsko-angielskich) artykułów, będących rezultatem polsko-norweskiej

współpracy, w ramach dwuletniego projektu: *Zarządzanie miejscami wpisnymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w Polsce i w Norwegii*, zrealizowanego przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie i Dyрекcję Ochrony Dziedzictwa Kulturowego w Oslo. Już sam ten fakt sprawia, że jest to pozycja ważna. Ma ona na celu nie tylko osiągnięcie rozwiązań doraźnych, ale wypracowanie strategii dzięki wymianie doświadczeń, co sytuuje ją w przestrzeni wiedzy praktycznej. W pierwszej części, zatytułowanej: *Polska i Norwegia wobec światowego dziedzictwa UNESCO*, płaszczyzną spotkania i wymiany są zagadnienia ochrony dóbr kultury i natury z perspektywy ogólnej. Artykuł omawiający globalną strategię przyjętej w 1976 roku Konwencji w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego daje szerokie tło dla podejmowanych dalej kwestii. Kolejne artykuły stanowią swoisty dwugłos. „Polska lekcja” dziedzictwa przekazuje wiedzę na temat ochrony zabytków w Polsce na tle sytuacji międzynarodowej, jej aspektów prawnych i organizacyjnych. Druga lekcja „naucza” z punktu widzenia doświadczeń norweskich m.in. o poszczególnych etapach prac nad propozycjami do Listy UNESCO, interdyscyplinarnym podejściu do zarządzania dziedzictwem, roli władz lokalnych i organizacji pozarządowych w ochronie zabytków. Zaprezentowane wieloaspektowe analizy ujawniają system zależności i napięć, uświadamiają jednocześnie, jak złożonym i kreatywnym procesem jest ochrona dziedzictwa kultury. Wymaga ona dogłębnej wiedzy ogólnej, ale też poznania międzynarodowych uwarunkowań oraz specyfiki lokalnej.

Aby zrozumieć wyzwania i podjąć wpływające z nich zadania, należy zatem zbadać zagadnienie z nieco bliższej perspektywy. Temu służy druga część książki, omawiająca konkretne miejsca z Listy na terenie Polski (Kraków, Wieliczka, kościoły drewniane w Małopolsce, Kalwaria Zebrzydowska) i Norwegii (Bryggen w Bergen, Røros, wyspy Vega) oraz związane z nimi trudności i szanse. Przedstawione w tej części szczegółowe kwestie i konkretne dane, poparte rzetelnymi badaniami historycznymi i terenowymi, posiadają zasadnicze znaczenie dla pogłębienia refleksji nad zarządzaniem dobrami kultury i natury. Każde z prezentowanych miejsc jest niepowtarzalne, dlatego związane z ich ochroną wyzwania (techniczne, przyrodnicze, klimatyczne, gospodarcze, turystyczne, finansowe), jak również znajdowane rozwiązania mają charakter indywidualny. Nie znaczy to jednak, że są one jedynie lokalne. Przeciwnie, wymiana i konfrontacja doświadczeń staje się nieoceniona z punktu widzenia wypracowywania rozwiązań ogólnych i systemowych. Z pewnością mimo niepowtarzalności, będącej domeną dóbr kultury, można znaleźć wiele zbieżności, dostrzec podobieństwo okoliczności i uwarunkowań. Wartość książki zwiększa

zatem zestawianie ze sobą (czasem skontrastowanie) kulturowo zróżnicowanych rozwiązań, stosowanych w podobnych sytuacjach. Dodatkowym jej walorem jest wzbogacenie treści merytorycznej materiałem ilustracyjnym.

Wymiernym efektem „spotkania miejsc” jest trzecia część książki, mająca charakter konkluzji. Z perspektywy norweskiej najcenniejsza okazała się wymiana doświadczeń na poziomie najniższym, dotyczącym poszczególnych zabytków (zagadnienia renowacji, technik konserwacji, kierowania ruchem turystycznym, znakowania, przekazu informacji o wartości dóbr kultury). W kwestiach ogólnych, związanych z organizacją zarządzania dziedzictwem, twórczy dialog uniemożliwiła wszechobecna, polska biurokracja. Potraktowana przez Norwegów jako egzotyczna ciekawostka z dalekiego kraju, z punktu widzenia Polski pozostawia gorzki posmak owej niemocy, podcinającej skrzydła wszelkim kreatywnym inicjatywom. Pozorne „pocieszenie” stanowi spostrzeżenie norweskich partnerów, że stopień skomplikowania systemu zarządzania zabytkami w obu krajach jest podobny. Potrzeba zatem zmian instytucjonalnych. Z kolei lekcja norweska dla Polaków sprowadza się do kilku ciekawych wniosków. Jeden z ważniejszych, to potrzeba debaty na temat nowego modelu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Dotychczasowy, zobaczony w „norweskim zwierciadle”, okazał się nie tylko niewystarczający, ale wręcz groteskowo asymetryczny. Z jednej strony ogromny potencjał konserwatorski, z drugiej rażące braki w systemie ochrony dóbr kultury, tak w mechanizmach finansowania, jak i skuteczności narzędzi zarządzania. Pesymistyczna diagnoza nie przysłoniła jednak horyzontu. W książce odnaleźć można wiele trafnych spostrzeżeń i wniosków wyciągniętych z norweskiej lekcji. W jaki zatem sposób zaopiekować się dziedzictwem? Bardziej konsekwentnie traktować je jako wartość, zapewnić stabilność i ciągłość prawa oraz większą niezależność i szersze kompetencje konserwatorom, ściślej określić rolę i obowiązki państwa w zakresie finansowania i konserwacji zabytków, tworzyć partnerstwo między poszczególnymi sektorami odpowiedzialnymi za zarządzanie dziedzictwem, opracować właściwą strategię turystyczną i promocyjną, wykorzystać potencjał dóbr kultury jako narzędzia edukacji. To tylko niektóre ze wskazań.

Książka stawia aktualne problemy i stanowi ambitną próbę określenia konkretnych zadań, które należy podjąć, by skutecznie chronić dziedzictwo. Jej niewątpliwą zaletą jest to, że nie sprowadza całej sprawy jedynie do problemu organizacyjnego czy technicznych aspektów zarządzania zabytkami. Próbuje też stawiać pytania fundamentalne o świat wartości, bez których wszelkie wytyczone zadania miałyby charakter jedynie doraźny. Należy podkreślić, że jest to pierwsza publikacja ukazująca problem ochrony

zabytków w tak szerokim ujęciu, zarówno teoretycznym, jak i praktycznym. Wielowątkowość podjętych zagadnień i różnorodność omówionych kwestii zasługuje na uznanie. Poszerzenie perspektywy o doświadczenie norweskie jest pouczające i inspirujące zarazem. Nie ulega wątpliwości, że najlepsze rozwiązania powstają w dialogu. Dlatego można mieć nadzieję, że zaowocuje to konkretnymi rozwiązaniami systemowymi w Polsce.